

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- Yan Kou. (2018). *Chinese Piano Concertos from 1936 to 2010*. (DMA dis.). Athens: The University of Georgia.
- 史洋 (2012). 赵晓生《太极作曲系统》现代性思维探索. 华中师范大学. 42頁. (Ши Ян (2012). *Дослідження модерністського мислення в «Тайцзі-системі композиції» Чжао Сяошена*. (Магістерська дисертація). Педагогічний університет Центрального Китаю.)

*Грудська Єлизавета Святославівна,
аспірантка II року навчання кафедри
історії української та зарубіжної музики
ХНУМ імені І. П. Котляревського;
науковий керівник –
кандидат мистецтвознавства, доцент
кафедри сольного співу та оперної
підготовки
Жаркіх Т.В.*

ОПЕРА «ТГШ. ПОДОРОЖ У ЧАСІ» З. АЛМАШІ ЯК ПРОСТІР ІМПЛІЦИТНОЇ КУЛЬТУРНОЇ ПАМ'ЯТІ

Вступ. Сучасна українська опера дедалі частіше постає не лише як жанр музично-театрального мистецтва, але як складна семіотична система, що акумулює культурну пам'ять, переосмислює історію та формує нові моделі

ідентичності. Одним із показових прикладів такого типу мистецького мислення є опера Золтана Алмаші «ТГШ. Подорож у часі», яка репрезентує унікальний тип музичного тексту, що функціонує як простір імпліцитної культурної пам'яті. Пропонується виявити механізми її репрезентації та проаналізувати музично-драматургічні засоби її актуалізації.

Теоретичні засади: культурна пам'ять як семіотичний простір. Концепція культурної пам'яті, розроблена Яном Ассманом, ґрунтується на розмежуванні комунікативної та культурної пам'яті. Якщо перша пов'язана з живим досвідом поколінь, то друга — із символічними формами, що закріплюють історичний досвід у знакових системах. Ян Ассман підкреслює, що культурна пам'ять функціонує як «простір збереження та відтворення значущих смислів, які не завжди усвідомлюються, але визначають культурну ідентичність» (Assmann, 2008).

У цьому контексті важливим є поняття імпліцитної пам'яті, тобто такої, що не декларується прямо, але виявляється через символіку, стилістичні алюзії та інтертекстуальні зв'язки. Юрій Лотман розглядає культуру як семіосферу — цілісний простір знаків: «Культура є механізмом пам'яті, що не лише зберігає, але й продукує тексти» (Lotman, 2009). У його концепції текст культури завжди є багатошаровим, а пам'ять реалізується через: цитатність, повторюваність структур, перекодування смислів. Особливо важливою є ідея вторинного моделювання, коли мистецтво не відтворює реальність, а інтерпретує вже наявні культурні тексти.

Імпліцитна культурна пам'ять у музичному творі проявляється через: стильові алюзії, жанрові трансформації, інтонаційні архетипи, інтертекстуальні відсилання.

Як зазначає П'єр Нора: «Пам'ять закорінена в конкретних формах, але її присутність часто є латентною» (Nora, 1989). У музиці ця латентність набуває особливої сили, адже музичний текст здатний передавати пам'ять без прямого вербального кодування.

Опера 3. Алмаші як постмодерний текст культури. Опера «ТГШ. Подорож у часі» є концептуальним твором, присвяченим постаті Тараса Шевченка, але не у традиційному біографічному сенсі. Це радше метаісторичний нарратив, де Шевченко постає як символ культурної пам'яті України. Твір поєднує: історичні пласти, сучасні рефлексії, фрагментовану драматургію, полістилістичну музичну мову.

Сам концепт «подорожі у часі» є метафорою культурної пам'яті.

Як зазначає Лотман: «Пам'ять культури завжди пов'язана з переміщенням між різними часовими шарами. Культура пам'ятає не шляхом повторення, а шляхом трансформації» (Lotman, 2009). У опері це реалізується через: нелінійну драматургію, багатошарову структуру, часові зсуви. Таким чином, опера стає динамічним архівом культури.

В даному випадку полістилістика виступає ключовим засобом репрезентації імпліцитної культурної пам'яті. У творі співіснують: барокові алюзії, романтичні інтонації,

авангардні техніки. Це створює ефект «накладання пам'ятей».

Шевченко як культурний архетип. У творі Шевченко виступає не як персонаж, а як: символ, текст культури, «місце пам'яті» за П'єром Нора. Його образ функціонує як: «центр кристалізації культурної пам'яті» (Assmann, 2008).

Опера містить численні інтертекстуальні відсилання: до поезії Шевченка, до української музичної традиції, до репресій 30-х рр. ХХ ст. (текст Гео Шкурупія), до збереження національної ідентичності в умовах викликів сьогодення. Ці зв'язки не є прямими цитатами, а функціонують як імпліцитні маркери пам'яті.

Фрагментарна структура твору відображає специфіку пам'яті: розірваність, асоціативність, нелінійність. Використання монтажу і колажу створює ефект: багатоплановості, поліфонії смислів, відкритості тексту.

Висновки. Опера «ТГШ. Подорож у часі» Золтана Алмаші постає як складний семіотичний простір, у якому реалізується імпліцитна культурна пам'ять. У цьому сенсі твір актуалізує український культурний код, переосмислює історію, інтегрує її у сучасність. Застосування теорії культурної пам'яті та семіотики культури дозволяє розглядати твір як динамічний механізм збереження і трансформації культурного досвіду. Таким чином, опера Алмаші є не лише мистецьким явищем, але й інструментом культурної рефлексії, що відкриває нові перспективи для сучасного музикознавства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- Assmann, J. (2008). *Communicative and cultural memory*. In A. Erll & A. Nünning (Eds.), *Cultural memory studies: An international and interdisciplinary handbook* (pp. 109–118). Walter de Gruyter. https://archiv.ub.uni-heidelberg.de/propylaeumdok/1774/1/Assmann_Communicative_and_cultural_memory_2008.pdf
- Lotman, Y. M. (2009). *Culture and explosion* (M. Grishakova, Ed.; W. Clark, Trans.). De Gruyter Mouton. https://sisu.ut.ee/wp-content/uploads/sites/172/juri_lotman_culture_and_explosion_semiotics_communication_and_cognition_2009.pdf
- Nora, P. (1989). *Between memory and history: Les lieux de mémoire. Representations*, 26, 7–24. <https://doi.org/10.2307/2928520>